

A NÉPMŰVELÉS FEJLESZTÉSÉNEK NÉHÁNY PROBLÉMÁJÁRÓL

Abban a helyzetben vagyunk, hogy megyénkben senki nem vitatja a népművelés valóban jelentős eredményeit, inkább a továbbfejlődés lehetőségeit keresi. Valóban: könyvtárainknak soha ennyi kötete, soha ennyi olvasója nem volt. (Könyvvállományunk megkétszereződött, s az olvasók aránya közel 8 százalékkal nőtt az utóbbi öt évben, s feltétlen igaz, hogy tanyai területen legalább kétszer ennyi olvasója van a könyvnek, mint amennyit a könyvtáraknál nyilvántartanak.) Múzeumi kiállításainkat az öt év alatt több mint egymillió érdeklődő látogatta. Filmszínházainkban — az átmeneti nehézségek ellenére — növekszik a nézők száma. Ismeretterjesztésünk rendkívül felfutott, s ma már sok helyen komoly gondot okoz a fokozódó igények színvonalas kielégítése. Soha annyian nem néztek színházi előadást megyénkben, mint az elmúlt évek alatt, természetesen beleszámítjuk a tv közreműködését is. A művészetek iránt tömeges az érdeklődés megyénkben. (Az idei Vásárhelyi Őszi Tárlaton a kiállító terem szűknek bizonyult, türelemmel várták az érdeklődők, hogy hozzáférhessenek a vizuális kultúra e nagyszerű alkotásaihoz, s véleményt formálhassanak róluk.) Vásárhelyen és Szegeden nemcsak szokássá vált, de bizonyos társadalmi rangot is jelent már a tárlatokon való részvétel. S még sorolhatnánk a kinyíló tudat megannyi nagyszerű eredményét: a tanyán végzett munkában s a városi kerületekben történt előrehaladás eredményeit, az új kezdeményezéseket, mint pl. a vásárhelyi hét, a csongrádi napok, a sövényházi Árpád-ünnepség hagyományainak felújítása, a makói szövetségi nap, a forráskúti vőfélyvetélkedők és lakodalmak megrendezése. Valamennyi pezsdülő kulturális életről tanúskodik, s ha hozzávesszük azt a számos értékes tapasztalatcsere-t, melyet Népművelési Tanácsadónk az illetékesekkel együtt szervezett, mondhatjuk, hogy népművelésünk a legjobb úton van a korszerűség felé (a csongrádi művelődési ház kitűnő kezdeményezései a diplomáciatörténet, a hadtudomány, a vezetéslelektan feldolgozására, melyeket továbbfejlesztve egyre jobban alkalmaznak más intézmények is). De itt nem az eredmények felsorolása a cél. A természetes emberi igényekre alapozva keressük a továbbfejlődés útját és módszereit.

Úgy látjuk, az utóbbi öt évben megért a helyzet arra, hogy a népművelést szervezetében és tartalmában tovább korszerűsítsük, létrehozzuk a minőségibb munka még korszerűbb feltételeit, mert ezek részbeni hiánya gátolja, nehezíti a továbbfejlődést.

A népművelés szervezeti struktúrája

A jelenlegi szervezeti struktúra a kulturális munkával foglalkozó állami és társadalmi szervek sokféleségén, széles körű állami és társadalmi intézményhálózaton épül fel. A népművelést meghatározott elvek alapján a párt irányítja s az állam végrehajtja — a szervezetek és az intézményhálózat közreműködésével — a kultúrpolitika feladatait. Az elmúlt húsz évben széles körű — sajnos, nem mindenben felelős — társadalmi hálózat épült ki a népművelés köré, melyben az állam szerepköre és felelőssége ezekkel nagyjából azonos szintre került. A népművelési tanácsok tanácsadó szervként jöttek létre az állami szerv mellett, félig állami, félig társadalmi vonásokkal (számos külön bizottsággal!), melyeknek állásfoglalásai, határozatai nem kötelező érvényűek a népművelési munkával foglalkozó szervek sokféleségére (20–22-féle), inkább javaslati és konzultatív jellegűek. Emiatt sok még a szervezeti és tartalmi párhuzamosság és fedés a munkában, vagy a fő feladatok nem helyes kiválasztása. (Pl. a mezőgazdaság szocialista átszervezését követő időszakban, amikor a mezőgazdasági propaganda előtérbe helyezése látszott jelentősnek, egyik, a mezőgazdasági területtel foglalkozó társadalmi szervünk központi inspirációra szellemi vetélkedés szervezésével foglalkozott.) Innen úgy látszik, hogy a társadalmiasítás jelenlegi foka és megosztottsága túlságosan bonyolítja a munkát, ezért erősíteni kell az állami vezetést, befolyásolást. Bizonyos profiltisztítást kellene végrehajtani, s meg kellene határozni, hogy melyik szerv, milyen fő irányban dolgozzon saját tömegei körében. Az természetes, hogy nem lehetséges ezt „egy kaptafára” végrehajtani, s egyik vagy másik társadalmi szerv munkáját „beska-

tulyázni", de meg kellene határozni legfontosabb feladataikat a párt által meghatározott főbb állami célkitűzések végrehajtásában.

A népművelési tanácsokat egy ranggal magasabbra kellene emelni, meghagyva társadalmi képviselőtüket és társadalmi jellegüket, abból a szempontból, hogy a bennük helyet foglaló szervek képviselői elsősorban népköztársaságunk állampolgárai legyenek, s csak ezután tagok a különböző társadalmi szervezetekben. Más szóval: az általuk hozott állásfoglalások és határozatok legyenek kötelező érvényűek a végrehajtásban a szervek részére. Az állami szervek viszont e határozatok, állásfoglalások végrehajtását következetesen ellenőrzik. (Eklatáns példa egy városunkból, hogy eddig az állam — mint igazgatási és hatalmi szerv — nem tudta irányítását érvényesíteni a városban minden program nélkül üzemelő társadalmi klubok működésére, munkájában túltengenek a konkrét szervezési feladatok, melyeket más szervek helyett is végez.)

A struktúra átépítését a gazdaságirányítási reform végrehajtásával párhuzamosan kellene megvalósítani a községekig bezárólag, ahol jelenleg nincs a népművelésnek tekintélyes és elismert szerve (jelenleg a volt kulturális bizottságok helyett a tanácsi állandó bizottság foglalkozik többek között a népművelés kérdéseivel is). Javasolható, hogy a jövő népművelési tanácsa legyen a népművelés tekintélyes állami szerve, kötelező érvényű határozatokkal, tagságában a társadalmi szervek képviselőivel, elsősorban mint népköztársaságunk állampolgáraival. Fent tartozzon a Minisztertanács, lent pedig a tanácsok hatáskörébe. Ez jobban megfelelne társadalmunk jelenlegi fejlettségi fokának, s mikor átléptünk majd a fejlettebb társadalom keretei közé, mikor felépítettük hazánkban a szocializmust, e kérdést ismét elő kellene venni, újra elemezni, s a további fejlesztést a társadalom akkori fejlettségi fokához kellene mérni.

A továbbfejlesztést gátló jogi tényezők

Felszabadulásunk óta számos — a népművelést meghatározó vagy befolyásoló — jogszabály látott napvilágot. Ezek egyikét-másikat az élet túlhaladta, fékjévé vált a továbbfejlődésnek. Egy-néhány ilyen jogszabályt felsorolok itt: az egyik, a művelődési autók működésére vonatkozó jogszabály (szerintünk a könyvtári hálózat helyett a művelődési otthon-hálózatban kellene a gépkocsikat működtetni, ha tényleges népművelési munkát várunk tőlük, mert a könyvtár ennek része, a művelődési ház viszont szélesebb, sokoldalúbb működésű), a másik a PM egyes előírásai a népművelési beszerzésekre vonatkozó 8000,— Ft-os értékhatár átléphetetlenségéről (engedmények nélkül lehetetlen intézményeinket korszerű technikai eszközökkel felszerelni, berendezni), a következő a Belkereskedelmi Minisztérium megkötései a lakossági árukeret sérthetlenségéről szól (intézményeink e szigorú előírások miatt csak nehezen, sok utánjárással juthatnak ezek birtokába, pl. tv, filmvetítő, hangszer, fillimfelvevő berendezés stb.), s nem utolsósorban az OT és a PM megkötései, melyek szerint beruházási hitelből csak új intézmények szerelhetők fel stb. (Jelenleg a régiakat — melyeket feltétlenül korszerűsíteni kell — csak az újak rovására láthatjuk el igen korlátozott lehetőségek között.) Időszerűnek tűnik a felsorolt — és más — jogszabályok, előírások, hatályos utasítások feloldása a továbbfejlesztés elősegítésére.

A népművelés gazdasági megalapozottságáról

Megyénkben évente több mint 30 millió forint áll népművelési célokra rendelkezésre, a tanácsoknál és más gazdasági, társadalmi szerveknél. Ez az összeg jelenleg elegendőnek látszik, de a következő öt évben feltétlenül szükséges továbbfejlesztése. Az előbb azt állítottam, hogy elegendőnek látszik, s elegendő is lenne, ha célszerűbben és tervszerűbben, valódi rendeltetésének megfelelően használnák fel a megvénben. Sajnos — az esetek jelentős százalékában — azonban nem így történik. Részben a gazdasági és társadalmi vezetés, részben a szélesebb demokratikus alapokon nyugvó bizottságok belátásán múlik ezeknek az összegeknek hova fordítása. Az állam a jelen helyzetben csak javaslatot tesz a felhasználásra vonatkozóan, a döntés joga a gazdasági és társadalmi szervek kezében van. (Volt olyan eset, hogy a népművelési célokra biztosított összegekből vacsorákat, néhány vezető kirándulási költségeit, másutt karácsonyi ajándékokat vásároltak, s mondanom sem kell, hogy igen jelentős, esetenként 30—40 000 Ft-os kiadásokról van szó.)

Úgy gondolom, jelen helyzetünkben e luxust semmi körülmények között nem szabadna megengedni, azoknak, akik hivatottak e pénzüsszegekkel való gazdálkodásra, a jelenleginél sokkal nagyobb felelősséget kellene tanúsítaniuk a felhasználásban. S itt el is érkeztünk a népművelési intézmények gazdasági ellátottságának problematikájához. Az intézmények kiadásai az elmúlt öt évben közel 500⁰/₀-kal nőttek, bevételeik a bázisidőszakban alig haladják meg a 70 000 Ft-ot. Ennek több oka van. A társadalom által támasztott igények az utóbbi öt évben megváltoztak, a nagy zenés, táncos rendezvények — az intézmények jelenlegi felszereltségi helyzetében — kiestek a bevételi lehetőségek közül, a népművelés korszerű, kisközösségekre épülő formái — mint a klubok, szakkörök stb. — előtérbe nyomultak, jelentősebb bevételeket nem hoznak, inkább kiadással járnak, s e kiadásokat természetesen fedezni kell. Jelenleg a *korszerűség követelménye és a művelődési otthonok felszerelés- és berendezésbeli elavultsága között éles ellentmondás feszül*. Hiányosak a tartalmi munka korszerű technikai feltételei. Intézményeinkben (legalábbis a felében) nincs, ami vonzza a fiatalságot. Az egyszerű fotoapparátus már nem mindenütt elégíti ki az igényeket. Kevés a hangszerfelszerelés, a filmvetítő berendezés gyártását vagy behozatalát illetékesek néhány éve megszüntették. Korszerű népművelési munkát pedig csak ezek birtokában lehet elképzelni és végezni. De ilyesmire az állami intézmények anyagi eszközeiből vagy nem futja, vagy pedig a beszerzés igen korlátozott. (Az elmúlt öt évben rendkívül kevés összeg jutott az állami intézmények beszerzésére.) Ismereteink szerint, évente sok millió forint áthúzódó KÖFA-hitel marad meg a megye egyes tanácsainál, s ha ennek csak kis százalékát lehetne e célokra fordítani, mennyivel kielégítőbb, korszerűbb lenne munkánk, mennyire gyorsabb lenne előrehaladásunk.

Bár néhány éve érvényben van a művelődési otthonok közös fenntartására vonatkozó jogszabály, eddig mégsem sikerült ebben kellő mértékben előrelépni. A termelőüzemek (főleg mezőgazdaságiak) elosztási rendje, s a gazdasági vezetés szemlélete gátolja e jogszabály végrehajtását. (Előfordul, hogy adott községben a termelőszövetkezet jelentős összeggel támogatja a Szegedi Nemzeti Színház rentabilitását, ugyanakkor a községben megépült korszerű művelődési otthon számára nem ad semmit, csak vár tőle. Másutt esetenként 2–3000 Ft-okat fizetnek ki termelőszövetkezetek budapesti művészbrigádoknak, akik mindenféle hivatalos kiközvetítés nélkül kétoldalúlag kötnek megállapodásokat, s nyújtanak szolgáltatást. Ezek általában nem fizetnek kulturális adót, kiközvetítési költségeket, szerzői jogdíjat stb.) Ilyen körülmények között rendkívül nehéz az állami vezetés és intézményeinek helyzete, hiszen e termelőüzemeknél a belátásra, a demokratizmus elvére és gyakorlatára vannak bízva a dolgok.

Megyéink művelődési otthonainál a fejlődés kívánná a folyószámlás gazdálkodásról a költségvetési gazdálkodásra, vagy e kettő kombinációjára való áttérést. Az intézményi dolgozók bérét függetlenné kellene tenni a bevételektől (a népművelési intézményeket nem úgy kellene felfogni, mint bevételi tervkötelezett szolgáltató vállalatokat, hanem mint kultúrpolitikai missziót betöltő intézményeket), a meglévő összegek céltudatosabb, tervszerűbb és — mondjuk ki — összefogottabb felhasználásával intézményeinket korszerű technikáival kellene felszerelni, hogy azok valóban vonzóak legyenek az ifjúság és a felnőtt lakosság számára. Ezt meg kellene tennünk, ha az egyes embereket és a tömegeket intézményeink számára meg akarjuk tartani, sőt újabb tömegeket akarunk bevonni a művelődésbe. A jelen helyzetben az a véleményünk, hogy mindaddig, amíg a jelenlegi pénzügyi gazdálkodás sokféleségét a különböző gazdasági és társadalmi szerveknél nem szabályozzák, államunknak kell saját intézményeinek fenntartásáról, fejlesztéséről gondoskodnia. A rendezés viszont rendkívül sürgető tennivaló lenne. (Hogy visszatérjek a fejlődést gátló jogszabályokra, csak megjegyzem itt, hogy pl. a közös fenntartást szorgalmazó jogszabály kiegészítésére is szükség lenne, mert rendezetlen a közös fenntartásba kerülő intézmény vezetőjének, dolgozóinak munkajoga. Tisztázatlanok az SZTK-biztosítás, a szolgálati idő kérdései, a nyugállományi beszámíthatóság stb.)

A gazdaságirányítási rendszer reformja bevezetésétől a népművelés számára nem várunk az eddiginél jelentősebb anyagi eszközöket, de várjuk olyan jogszabályok, rendeletek vagy utasítások megalkotását, melyek rendezik a népművelési munka gazdasági megalapozottságának kérdéseit, s ezzel jelentős mértékben teremtik meg azokat a feltételeket, melyek között valóban megkövetelhető lesz a korszerű munka.